

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta (VNS 7/2020 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan lausunnon antamista varten suurelle valiokunnalle. Määräaika: 31.5.2021.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut (etäkuuleminen):

- EU-erityisasiantuntija Ville Korhonen, valtioneuvoston kanslia
- erityisasiantuntija Elisa Palminen, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Sari Vuorinen, sosiaali- ja terveysministeriö
- professori Meri Koivusalo, Tampereen yliopisto
- tutkimuspäällikkö Maria Vaalavuo, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- erityisasiantuntija Aleksi Kalenius, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää myönteisenä, että selonteossa Suomen EU-politiikan yleistavoitteeksi esitetään sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävää Euroopan unionia. EU on sitoutunut Pariisin ilmastopimuksen ja YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden (Agenda2030) toimeenpanoon. Selonteon mukaan Suomen tavoitteena on jatkaa toimia, joilla EU voidaan rakentaa maailman kilpailukykyisimmäksi ja sosiaalisesti eheimmäksi ilmastoneutraaliksi taloudeksi.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on antanut aikaisemmista EU-politiikan selonteista lausunnot vuosina 2009 ja 2013 (StVL 10/2009 vp ja StVL 12/2013 vp). Aikaisemmissa lausunnoissaan valiokunta on kiittänyt erityisesti huomiota asumiseen perustuvan sosiaaliturvan haasteiden sivuuttamiseen selonteissa. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan toimialan kannalta keskeinen EU-politiikkaa koskeva kysymys on, miten Suomen verorahoitteinen ja universaaleja palveluja sekä sosiaaliturvaetuksia tarjoava sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmä pystytään säilyttämään ja sen kestä-

Valiokunnan lausunto StVL 11/2021 vp

vyys turvaamaan, kun muutokset siihen joudutaan tekemään yksittäisinä ja muuhun sisämarkkinoiden lainsäädännön kehitykseen liittyvinä eikä omien edellytysten ja tarpeiden mukaisesti. Valiokunta toteaa, että asumisperusteista sosiaaliturvaa koskeviin haasteisiin ei paneuduta myöskään nyt käsillä olevassa selonteossa.

EU:n sosiaalinen ulottuvuus

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan toimialan kannalta keskeisin selonteon osa koskee sosiaalista ulottuvuutta, oikeudenmukaista työelämää ja vaikuttavaa terveystaloutta.

Valiokunta pitää myönteisenä, että sosiaalisen ulottuvuuden kehittäminen on yksi tärkeä EU:n painopistealue. Selonteon mukaan tavoitteena on kehittää hyvinvointia unionissa yleisesti ja pyrkiä elintasoerojen kaventumiseen köyhyyttä ja eriarvoisuutta vähentämällä. Sosiaalinen ulottuvuus nousee esille Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa, jota valiokunta käsittelee osana valtioneuvoston selvitystä komission tiedonannosta (E 59/2016 vp).

Valiokunta yhtyy selonteon näkemykseen siitä, että sosiaalisen ulottuvuuden kehittämisessä on tärkeää ottaa huomioon eri jäsenmaiden järjestelmien moninaisuus. Jäsenmaat ovat järjestäneet sosiaali-, työllisyys-, terveys- ja koulutuspolitiikkansa eri tavoin ja periaattein. Valiokunta pitää tärkeänä, että sosiaali- ja terveystaloutta sekä -järjestelmät, kuten eläkejärjestelmä, ovat ensisijaisesti kansallisessa toimivallassa, mutta tukee selonteossa kuvattua sosiaalisen ulottuvuuden vahvistamista sekä sosiaalisten oikeuksien ja työelämän ajantasaista vähimmäissääntelyä sekä tehokkaampaa toimeenpanoa unionin tasolla. Valiokunnan näkemyksen mukaan kansalaisten hyvinvoinnin ja työkyvyn edistäminen ja sosiaalisen ulottuvuuden vahvistaminen koko Euroopan tasolla tukee unionin taloudellista kehitystä ja kilpailukykyä. Pohjoismaisella hyvinvointimallilla on myös paljon annettavaa EU:n sosiaalisen ulottuvuuden kehittämiseen.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että sosiaalisen ulottuvuuden edistämisen korostamisesta huolimatta sen sisältö ja keinot kuvataan selonteossa ohuesti. Valiokunta katsoo, että vaikuttavien tulosten aikaansaaminen edellyttää EU:n sosiaalisen ulottuvuuden konkreettista sisällön ja Suomen sitä koskevien tavoitteiden selkeyttämistä nykyisestä.

Hyvinvointitalous

Selonteon mukaan hyvinvointitalousnäkökulma huomioidaan EU-yhteistyössä. Valiokunta pitää myönteisenä, että Suomi edistää aktiivisesti ajattelutapaa, jossa panostukset kansalaisten hyvinvointiin nähdään kestävästä talouskasvusta tukevana tekijänä. Pitkällä tähtäimellä panostukset hyvinvointiin lisäävät ihmisten toimintakykyä, osaamista, työkykyä ja siten myös taloudellista kehitystä ja kilpailukykyä. Koronaviruspandemia on puolestaan tehnyt yhä selvemmin näkyväksi ympäristöongelmien yhteyden terveyteen ja sitä kautta taloudelliseen kehitykseen.

Valiokunta kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että selonteossa hyvinvointitalous nähdään ensisijaisesti kestävästä taloudellisesta kasvusta välineenä. Valiokunnan näkemyksen mukaan kansalaisten hyvinvoinnin, terveyden ja työkyvyn lisääminen ovat tavoiteltavia päämääriä itsessään, vaikka niillä on olennainen vaikutus taloudelliseen kehitykseen. Valiokunta katsoo, että hyvinvoinnin edistämisen positiiviset hyvinvointi- ja talousvaikutukset pitäisi tunnistaa EU-politiikassa.

Valiokunnan lausunto StVL 11/2021 vp

sa nykyistä paremmin ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyvien tavoitteiden tulisi nousta vahvemmin esiin osana sisämarkkinoihin ja kauppapolitiikkaan kohdentuvia linjauksia kestäväen talouden ja ilmastotavoitteiden edistämisen ohella.

Terveysuhkiin varautuminen

Selonteossa tunnustetaan, että covid-19-pandemia on haastanut EU:n toimintaympäristöä ja sen keskeisiä peruslähtökohtia. Vapaa liikkuvuus on yksi EU:n perusvapauksia ja olennainen osa myös sisämarkkinoiden toimintaa, mutta pandemian torjunta on vaatinut liikkuvuuden rajoittamista. Valiokunta katsoo, että Suomen tulisi pyrkiä edistämään yhteiseurooppalaisia keinoja vapaan liikkuvuuden edistämiseen pandemian aikana. Tästä esimerkkinä on komission maaliskuussa 2021 esittelemä ehdotus digitaalisesta vihreästä todistuksesta, jolla on tarkoitus helpottaa kansalaisten turvallista vapaata liikkuvuutta EU:ssa covid-19-pandemian aikana. Tavoitteena on, että digitaalinen vihreä todistus hyväksytään kaikissa EU:n jäsenmaissa, jolloin sen avulla voitaisiin varmistaa, että tämänhetkiset kansalliset rajoitukset voidaan poistaa koordinoitusti.

Valiokunta yhtyy selonteon näkemykseen siitä, että EU:n kykyä vastata ja varautua rajat ylittäviin terveysuhkiin on vahvistettava. Rajat ylittävien terveysuhkien torjuntaa sekä Euroopan tautienhäikisyy- ja valvontakeskus ECDC:n ja Euroopan lääkeviraston EMAn kriisivalmiuksien vahvistamista valiokunta on käsitellyt osana Euroopan terveysunionia koskevaa sääntelykokonaisuutta (StVL 5/2021 vp, StVL 6/2021 vp, StVL 7/2021 vp). Valiokunta pitää hyvänä, että selonteossa on tuotu esille monipuolinen yhteistyö EU:n tasolla terveysuhkien torjunnassa. Valiokunta katsoo, että covid-19-pandemian kaltaisessa maailmanlaajuisessa kriisissä mahdollisuudet suojella väestön terveyttä ja taloutta ovat paremmat EU:ssa kuin yksittäisenä valtiona. Valiokunta tunnistaa esimerkiksi Euroopan lääkeviraston merkittävän roolin koronavirusrokotteiden turvallisuuden ja tehokkuuden arvioinnissa. Valiokunta nostaa kuitenkin esille, että rokotteiden yhteishankinnoissa on ollut haasteita. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että kaikki jäsenvaltiot eivät ole hankkineet rokotteita ainoastaan yhteishankintamenettelyn kautta.

Valiokunta korostaa kuitenkin selonteon tavoin sitä, että terveysuhkien torjunnan EU-tason koordinaation tarpeesta huolimatta terveyspalvelujen järjestämisen tulee säilyä jatkossakin jäsenvaltioiden toimivallassa. EU:n terveyspolitiikka tukee ja täydentää kansallisia toimia. Jäsenmaiden välisellä terveydenhuoltoalan yhteistyöllä voidaan esimerkiksi vahvistaa Euroopan terveydenhuollon toimintakykyä ja terveysturvallisuutta. Tästä ovat esimerkkinä yhteistyö lääkkeiden myyntilupien käsittelyssä sekä terveydenhuollon teknologian arvioinnissa.

Valiokunta katsoo selonteon tavoin, että huoltovarmuusjärjestelyjen kehittämisen tärkeys on korostunut covid-19-kriisin myötä. Valiokunta painottaa, että EU:n on jatkossa paremmin seurattava kriittisten lääkkeiden, lääkinnällisten laitteiden ja tarvikkeiden saatavuutta myös kriisiaikojen ulkopuolella. Valiokunta yhtyy selonteon näkemykseen siitä, että EU:n yhteishankintamekanismeja tulee kehittää, jotta jäsenmaat eivät kilpaile keskenään samoista resursseista, mutta mahdollisuus kansallisiin kriittisiin hankintoihin tulee kuitenkin säilyttää.

Valiokunnan lausunto StVL 11/2021 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää,

että suuri valiokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 5.5.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Markus Lohi kesk
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Kim Berg sd
jäsen Anna-Kaisa Ikonen kok
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Arja Juvonen ps
jäsen Noora Koponen vihr
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ilmari Nurminen sd (osittain)
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Hanna Sarkkinen vas
jäsen Heidi Viljanen sd
jäsen Sofia Virta vihr

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen

Valiokunnan lausunto StVL 11/2021 vp
Eriävä mielipide /ps

Eriävä mielipide

Perustelut

Yleistä

Valtioneuvoston EU-selonteko pohjautuu pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmaan ja noudattelee hyvin pitkälti sen linjauksia ja arvopainotuksia. Selonteko jättää valtioneuvoston oman liikkumavaran EU-politiikan johtamisessa tarkoituksella mahdollisimman laajaksi.

Lisäksi selonteko on hyvin tekninen, joten se jättää valtioneuvoston oman liikkumavaran EU-politiikan johtamisessa tarkoituksella mahdollisimman laajaksi. Ongelmallista on myös, ettei selonteko luo selkeää pohjaa EU-politiikan vaihtoehtojen käsittelemiselle. Yleisellä tasolla selonteko syleilee lähes kaikkea, ja sen perusteella on hyvin vaikea nähdä, missä asioissa nykyinen hallitus tosiasiaa olisi pyrkinyt saamaan äänensä EU:ssa kuuluviin. Selonteosta ei käy ilmi, mitkä ovat hallituksen konkreettiset prioriteetit tai mitä asioita Suomi EU:ssa ajaa.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että selonteossa olisi tullut tarjota myös kattavampi vaikutusarvio elpymisrahaston seurauksista ja EU:n integraatiokehityksestä. Pelkkä maininta elpymispaketin kertaluonteisuudesta ja ainutkertaisuudesta ei enää riitä. Selonteon perusteella syntyy se käsitys, ettei Suomella ole lainkaan itsenäistä EU-politiikkaa, vaan se ainoastaan reagoi muiden aloitteisiin ja mukautuu niihin. On syytä epäillä, että elpymispaketista syntyy uusi toimintatapa, johon turvaudutaan uudelleen seuraavan kriisin iskiessä.

Suomen toimintamalliksi on lukuisissa asioissa muodostunut pyrkiä esittäytymään hinnalla millä hyvänsä EU:n mallioppilaana. Muista jäsenmaista poiketen Suomi ei pyri nostamaan kansallista etuaan esiin, vaan edunvalvonnan sijasta pyrkii kompromisseihin silloinkin, kun kansallisesta näkökulmasta Suomi pärjäisi paremmin ilman EU:n sotkeutumista asioihin. Lisäksi EU-lainsäädäntöön on usein säädetty minimivaatimuksia tiukempia kansallisia säädöksiä, joiden osalta on perusteltua kysyä, millä tavoin tällaisen ns. kansallisen lisän säätäminen on maamme edun mukaista. Konkreettisena esimerkkinä mainittakoon ilmastotoimet ja ns. vihreä siirtymä, joka on konkreettisesti tarkoittanut teollisuuden, työpaikkojen ja verotulojen sekä niistä saatavan hyvinvoinnin karkaamista Suomesta ulkomaille, kun Suomi pyrkii hiilineutraaliksi EU:n tavoitetasoa nopeammin. Työpaikkojen ja verotulojen menetyksellä tulee olemaan sekä suoria että epäsuoria kielteisiä hyvinvointivaikutuksia sekä yksilötasolla että yhteiskunnan tasolla hyvinvointivaltion ja sen osana sote-järjestelmän rahoituksen kannalta. Selonteossa mainitaan tavoitteena EU:n kilpailukyvyyn edistäminen, mutta kansallisella tasolla kilpailukyvyyn edistäminen tuntuu unohtuneen kokonaan.

EU:n sosiaalinen ulottuvuus

Suomen kannalta sosiaaliturvan ja sote-palveluiden harmonisaatio EU-tasolla voi hyvinkin tarkoittaa heikennyksiä nykyiseen tasoon verrattuna. Lisäksi muista EU-maista poikkeavasti toteutettu asumisperusteinen sosiaaliturva tulee erittäin kalliiksi ja toimii kannustimena järjestelmän hyväksikäytölle ns. sosiaaliturvaperusteisen maahanmuuton muodossa, kun sosiaaliturvajärjes-

Valiokunnan lausunto StVL 11/2021 vp
Eriävä mielipide /ps

telmän piiriin pääsemisen edellytyksenä maahan tulevalta ulkomaalaiselta ei edellytetä työhistoriaa Suomessa. Lausunnossa todetaan, ettei näihin haasteisiin paneuduta nyt käsillä olevassa selonteossa. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että asumisperusteista sosiaaliturvaa koskevien ongelmien selvittämisen ja ratkaisemisen tulisi olla hallituksen prioriteettilistan kärkipäässä.

Köyhyyden torjunnan EU-tasolla pitäisi perustua tuottavan työn luomiseen jäsenvaltioihin ja hyvinvoinnin luomiseen verotulojen kautta, ei tulonsiirtoina jäsenvaltioiden välillä. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että Suomessa hallitus toisensa jälkeen on laiminlyönyt Suomen edunvalvonnan olemalla vaatimatta nettosaajapuolella olevilta jäsenmailta toimenpiteitä, joilla ne tervehdyttäisivät talouttaan, tehostaisivat veronkantoaan sekä kitkisivät yhteiskunnista laajamittaisen korruption. EU:ssa on mittava vapaamatkustajaongelma, jonka jatkumiseen Suomen hampaattomuus neuvotteluissa omalta osaltaan on vaikuttanut ja joka heikentää sekä hyvinvointia että kilpailukykyä koko unionin tasolla.

Terveysuhkiin varautuminen

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä huomauttaa, että EU on ollut verrattain hidas verrattuna muihin teollisuusmaihiin covid-19-rokotteiden markkinoille hyväksymisessä sekä rokotusten käynnistämisessä. Lukuisat EU:n ulkopuoliset maat, kuten Israel, Iso-Britannia, Yhdysvallat, Bahrain, Chile ja Serbia, ovat onnistuneet rokottamaan väestöään EU-maita nopeammin. Monissa EU:n ulkopuolisissa maissa markkinoille on myös hyväksytty useampia rokotteita. Onkin perusteltua kysyä, onko EU:n rokotteiden hyväksyntämenettely perustunut rokotteiden turvallisuuteen vai onko siinä ollut myös kyseenalainen poliittinen aspekti.

Lopuksi

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä korostaa hyvin painokkaasti, että päätöksenteko sosiaali- ja terveystaloudessa on tulevaisuudessakin pidettävä jäsenmaissa. Suomen tulisi korostaa toissijaisuusperiaatetta eli omaa kansallista lainsäädäntöä asioiden ensisijaisena ratkaisukeinona ja sallia uutta sääntelyä ainoastaan niissä kysymyksissä, joiden ratkaiseminen nimenomaisesti vaatii kansainvälistä yhteistyötä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö Suomen tulisi myös korjata oman muun muassa asumisperusteista sosiaaliturvaa koskevan lainsäädäntönsä ongelmia.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että Euroopan unionin tärkein tehtävä tulee olla yhdistää jäsenvaltioiden taloudelliset etuudet ja tätä kautta ylläpitää rauhaa ja yhteistyötä kansakuntien välillä, minkä vuoksi EU:ta tulisi pitää ensisijaisesti vapaakauppaliittona ja kansallisvaltioiden oma päätösvalta säilyttää muissa asioissa. Esimerkiksi uusi elpymisväline kuitenkin muuttaa talous- ja rahaliittoa ratkaisevasti ja kiihdyttää integraatiota. Huomattava on, että julkisessa EU-tason keskustelussa elpymisväline nähdään pysyvän fiskaaliunionin alkuna, ei kertaluonteisena ja poikkeuksellisen kriisitoimena, jollaisena Suomen hallitus sitä pitää. Valtioneuvoston selonteossa olisikin tullut selkeästi ottaa kielteinen kanta tähän liittovaltiokehitykseen. Lisäksi valtioneuvoston selonteossa olisi tullut arvioida kriittisesti covid-19-rokotteiden yhteishankintamenetelyyn liittyviä ongelmia sekä syitä EU-maiden hitaampaan rokotustahtiin ja rokotteiden huonompaan saatavuuteen erityisesti Yhdysvaltoihin ja Isoon-Britanniaan verrattuna.

Valiokunnan lausunto StVL 11/2021 vp
Eriävä mielipide /ps

Kokonaisuutena ottaen katsomme, että Suomessa on nyt jos koskaan aika käydä kriittinen keskustelu EU:n tulevaisuudesta ja erityisesti siitä, missä muodossa EU palvelisi parhaiten Suomea ja suomalaisia. Suomella tulisi olla selkeä visio siitä, mitä me EU:lta haluamme ja mikä on sen hinta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että suuri valiokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 5.5.2021

Arja Juvonen ps
Kaisa Juuso ps
Minna Reijonen ps